

Idealisme in Amerikaans buitenlands beleid

Pogingen om wereldvrede te creëren van 1918 tot 1945

In het eindexamenonderwerp 'De Verenigde Staten en hun federale overheid' is een van de 'verhaallijnen' het buitenlands beleid, waarin 'de Amerikaanse expansie centraal' staat. Dat is een nogal eenzijdige benadering, waardoor leerlingen weinig inzicht in dit onderwerp zullen krijgen.

Ruud Janssens
is hoogleraar
Amerikanistiek aan
de Universiteit van
Amsterdam.

Het College van Examens gebruikt in de syllabus geschiedenis voor het centraal examen 2013 nadrukkelijk de begrippen 'isolationisme' en 'expansie' om het buitenlands beleid van de Verenigde Staten te karakteriseren.¹ Afgezien van het feit dat isolationisme en expansie op zich tegenstrijdige begrippen zijn, hetgeen tot verwarring kan leiden, zijn er ook kanttekeningen te plaatsten bij het gebruik van elk van deze begrippen. Het is eigenlijk alleen terecht om de term 'isolationisme' te gebruiken in de context van de afkeer van oorlogen in Europa en Azië in de jaren dertig. De nadruk op de expansie van de Verenigde Staten lijkt vooral op de revisionistische geschiedschrijving van Amerikaans buitenlands beleid uit de jaren zestig. In dit stuk zal ik een recentere benadering gebruiken, waarin de Amerikaanse denkbeelden over de rol van de Verenigde Staten in de wereld centraal staan, om te laten zien dat isolationisme en expansie als kernbegrippen van Amerikaans buitenlands beleid tot misverstanden kunnen leiden.

Het begrip 'buitenlands beleid' houdt tevens een focus in op de acties van de Amerikaanse regering. Een dergelijke benadering doet geen recht aan de rol die andere personen en instanties spelen. Volgens de Amerikaanse grondwet is het Congres een controlerende factor in de buitenlandse politiek: de Senaat heeft de macht om internationale verdragen te ratificeren (of niet) en om oorlog te verklaren (en niet de president, ook al is hij opperbevelhebber van de krijgsmacht). In een democratie is de publieke opinie ook van groot belang. Tevens spelen initiatieven van Amerikaanse

'De Senaat heeft de macht om internationale verdragen te ratificeren en om oorlog te verklaren,

privépersonen een prominente rol in internationale relaties, van Andrew Carnegie en de bouw van het Vredespaleis, Jane Addams en haar poging om vrede te bereiken tijdens de Eerste Wereldoorlog, tot meer recente projecten van George Soros en Bill en Melinda Gates. Het is juist de combinatie van het idealisme van Amerikaanse privépersonen en politici en de uitdagingen van het hebben van machtsmiddelen dat het bestuderen van Amerikaans buitenlands beleid zo interessant maakt.

Veertien punten van Wilson

President Woodrow Wilson is vooral beroemd vanwege zijn veertien punten om naoorlogse vrede te bereiken. De Volkenbond, ook door Wilson voorgesteld, moest een internationale organisatie worden die nieuwe oorlogen moest voorkomen. De denkbeelden van Wilson hebben veel invloed gehad, niet alleen tijdens en direct na de Eerste Wereldoorlog, maar lang daarna. Het idee van zelfbeschikkingsrecht, oorspronkelijk bedoeld om conflicten te voorkomen en later vaak een rechtvaardiging voor burgeroorlogen, mag misschien anders hebben uitgedaakt dan bedoeld, maar het is een goed voorbeeld van de verstrekende invloed van Wilsons ideeën.

De oorsprong van Wilsons plannen is vooral gelegen in de discussies onder Amerikaanse *Progressives* (een specifieke Amerikaanse stroming die nationale en internationale sociale hervorming voorstond) over het bereiken van ►

► Geschiedenis
vwo, Syllabus
centraal examen
2013, College voor
Examens, juni 2012,
website
www.examenblad.nl
(geraadpleegd op
1 oktober 2012).

Tijdens zijn presidentschap besloot Wilson tot militaire acties in onder meer Mexico en Haïti, die volgens hemzelf nodig waren om 'de democratie te bevorderen'. Het leverde hem veel kritiek op.

niet de president'

**Staalmaanaat
Adrew Carnegie
bij de opening
van het Haagse
vredespaleis in
1913. De steenrijke
Carnegie maakte
de bouw mogelijk
door een schenking
van 1,5 miljoen
dollar. Initiatieven
van privépersonen
zoals deze speelden
een grote rol in de
relatie van Amerika
met de buitenwe-
reld. Foto: Haags
Gemeentearchief.**

vrede. Het nastreven van nationale belangen door diverse landen leidde, in hun visie, tot oorlogen. De *Progressives* wilden graag een wereldraad oprichten om conflicten te voorkomen. In de veertien punten van Wilson kwamen ook andere ideeën van de *Progressives* naar voren, zoals ontwapening, vrijhandel, vrije doorvaart, geen geheime diplomatie meer en een eind aan het imperialisme. Aan de wereldraad zouden niet alleen de winnaars van de oorlog moeten deelnemen, maar ook de verliezers.

Dergelijke plannen zouden misschien de indruk kunnen wekken dat Wilson de ultieme idealist was. Dat kan niet helemaal waar zijn. Ten eerste bleken zijn denkbeelden veel invloed te hebben en tot praktische resultaten te leiden, van de rechtvaardiging van vrijheidstrijd van diverse volkeren, tot het oprichten van de Verenigde Naties aan het eind van de Tweede Wereldoorlog. Ten tweede besloot Wilson tot een aantal Amerikaanse militaire interventies tijdens zijn presidentschap die zijn idealisme lijken tegen te spreken. De

interventies in Mexico (in 1915), Haïti (van 1915 tot 1934) en de Dominicaanse Republiek (van 1916 tot 1924) waren volgens Wilson bedoeld om revoluties te onderdrukken en democratie te bevorderen, of zoals hij zei: *'I am going to teach the South American republics to elect good men.'* Critici van Wilson benadrukten dat hij de zakelijke belangen van Amerikaanse bedrijven in deze landen beschermde en dat hij de Amerikaanse macht uitbreidde.

In 1918 stuurde Wilson Amerikaanse troepen naar Siberië. De directe aanleiding was voor Wilson dat de Tsjechische militaire eenheden in de regio verstrikt waren geraakt in de Russische burgeroorlog. Het strategische belang voor de Amerikanen (en waarop de bondgenoten wezen) was dat na de Russische Revolutie de Bolsjewieken vrede hadden gesloten met Duitsland en er nu de dreiging was dat de Russen Siberische grondstoffen aan Duitsland zouden leveren. De Amerikanen trokken hun troepen in 1920 terug. Voor de communisten was deze Amerikaanse interventie bewijs van

de vijandelijke houding van kapitalisten tegen de revolutie.

Naast deze overwegingen van meer machts-politieke aard had Wilson ook met een Congres te maken dat zijn plannen voor de Volkenbond niet steunde. Het verzet van de Congresleden had geen steun in de publieke opinie, integendeel, het was eerder principieel. Congresleden maakten zich zorgen dat internationale verdragen de onafhankelijkheid van de Verenigde Staten zouden beëindigen. Men wilde dat het Congres het recht bleef houden op de beslissing of de Verenigde Staten aan internationale acties zou deelnemen, terwijl de Volkenbond dat recht eigenlijk opeiste. Congresleden maakten ook bezwaar tegen de dreiging dat de Volkenbond zou leiden tot het bevriezen van de machtsverhoudingen in de wereld en een prominente rol van de koloniale rijken van Groot-Brittannië in de wereld en van Japan in Azië zou prolongeren. Gezien de teneur van het stuk van het College van Examens is het goed om op te merken dat de meeste van deze argumenten niets met isolationisme te maken hadden en in het geval van de zorgen om kolonialisme een grotere betrokkenheid met het oplossen van de internationale problemen toonde dan Wilson deed.

Internationale ontwapening

Dat het Congres zich tegen de Volkenbond had uitgesproken, betekende niet dat de Verenigde Staten zich uit de internationale politiek terugtrokken. Senatoren William E. Borah en Henry Cabot Lodge, leidende figuren in het verzet tegen de Volkenbond, zetten zich in voor internationale ontwapening, als een belangrijke voorwaarde om de vrede te bewaren.

In 1921 leidde dit initiatief tot de Conferentie van Washington en het uiteindelijke Vlootverdrag van Washington (1922). De Verenigde Staten, Groot-Brittannië, Japan, Frankrijk en Italië besloten in dit verdrag om de bouw van marineschepen (met name slagschepen, kruisers en vliegdekschepen) te beperken. Door een wapenwedloop te voorkomen waren de betrokkenen in staat de vrede in en rondom de Stille Oceaan te bewaren. Om de ondertekening van het verdrag mogelijk te maken moest de Amerikaanse delegatie druk uitoefenen op Groot-Brittannië en Japan, omdat die sinds 1902 een alliantie hadden en die in 1921 hadden kunnen verlengen.

Een dergelijk vredesinitiatief was alleen mogelijk als er in alle betrokken landen ook een gedeelde wens was tot internationale samenwerking. Die gedeelde gedachtenwereld kwam ook tot uiting in het *Institute of Pacific Relations*, dat op initiatief van Amerikaanse burgers in 1925 werd opgezet. Het instituut organiseerde om de twee tot drie jaar conferenties over problemen in de regio, waaraan beleidmakers, academici en geïnteresseerde burgers uit Noord-Amerika, Azië en Europa deelnamen.

'I am going to teach the South American republics to elect good men'

In Europa leken de diplomatieke relaties zich te verbeteren met het Verdrag van Locarno (1925; waarin Duitsland, Frankrijk en België elkaars grenzen voorgoed erkenden). Toen Duitsland in 1929 moeite had om te voldoen aan de schuldbetalingen die opgelegd waren in het Verdrag van Versailles, reageerden de Verenigde Staten. In het *Young Plan*, genoemd naar de Amerikaanse bankier Owen Young die het bedacht, verlaagden de Verenigde Staten de Duitse schuld naar negen miljard dollar, af te betalen in 59 jaar. Deze oplossing was ook belangrijk voor andere Europese landen, omdat zij hun deel van de Duitse betalingen mede gebruikten om de schulden af te betalen die ze in de Verenigde Staten hadden gemaakt om de oorlog te voeren.

De wens tot een vreedzame wereld leidde in 1928 tot het Kellogg-Briand Pact (vernoemd naar de ministers van Buitenlandse Zaken van Frankrijk en de Verenigde Staten, Frank B. Kellogg en Aristide Briand). In dit verdrag verklaarden 33 landen dat ze oorlog als een manier om internationale conflicten op te lossen veroordeelden en dat ze oorlog nooit zouden gebruiken in een conflict met andere staten die het verdrag ondertekenden. Critici van het Kellogg-Briand Pact wezen erop dat dit plan wel heel idealistisch en zelfs gevaarlijk was omdat burgers nu misschien zouden denken dat een krijgsmacht in het geheel niet meer nodig was. Senator Borah was er echter van overtuigd dat dit pact realistischer en rechtvaardiger was dan de wereld die de Volkenbond in stand probeerde te houden. Uiteindelijk zijn de basisideeën van het pact in het internationaal recht opgenomen en bijvoorbeeld gebruikt om de agressors van de Tweede Wereldoorlog te veroordelen. ►

Eerste zitting van de Volkenbond, 1920. Het Congres steunde de plannen van Wilson niet omdat zij vond dat de Verenigde Staten zelf moesten blijven beslissen of zij deelnamen aan internationale acties.

Isolationisme in de jaren dertig

Het internationalistische denken uit de jaren twintig liep grote schade op in de economische crisis die in 1929 uitbrak. De crisis had in de Verenigde Staten binnenlandse oorzaken, zoals de beurskrach en een aantal jaren extreme droogte in de landbouwgebieden in het Middenwesten, maar ook internationale componenten.

Ten gevolge van de crisis kromp de internationale handel aanzienlijk. In 1930 besloot het Congres met het Smoot-Hawley Tarief tot importheffingen om de binnenlandse markt en werkgelegenheid beschermen tegen goedkope buitenlandse producten. Een van de gevolgen was dat de Japanse export van zijde, een belangrijk exportproduct dat in hoge mate van de Amerikaanse markt afhankelijk was, ineens in elkaar klapte. Generaal Tojo, de militaire leider van Japan tijdens de Tweede Wereldoorlog, claimde tijdens het Tokyo Tribunaal dat Smoot-Hawley, samen met het afsluiten van de Britse Commonwealth markt, tot het Japanse besluit had geleid om grondstoffen en afzetmarkten te gaan veroveren.

Het waren niet alleen economische problemen die tot internationale spanningen leidden. Frankrijk, Italië en Japan waren niet tevreden dat zij volgens het Vlootverdrag van Washington een kleinere marine dan de Britten en Amerikanen mochten hebben en besloten het verdrag in 1930 niet meer te verlengen.

De opkomst van Mussolini in Italië en Hitler in Duitsland, in combinatie met Japanse inval in Mantsjoerije in 1931 en de economische crisis leidden tot teleurstelling onder de Amerikaanse bevolking over het gebrek aan internationale samenwerking om de vrede te

bewaren. Die teleurstelling droeg bij tot het isolationisme in de jaren dertig. Het isolationisme uitte zich op politiek niveau in de Neutraliteitswet van 1935, waarin het Amerikanen verboden werd om wapens te verkopen aan landen die in oorlog waren. In 1934 concludeerde een onderzoekscommissie van de Senaat onder leiding van Senator Gerald Nye dat Amerikaanse banken en wapenfabrikanten financieel gewin hadden gehad bij de Amerikaanse deelname aan de Eerste Wereldoorlog. Die conclusie versterkte het idee onder vele Amerikanen dat de oorlog niet voor een goed doel, maar voor financieel gewin van ondernemingen was gevoerd, een overtuiging die verder bijdroeg tot het isolationisme.

Het College van Examens gebruikt het begrip isolationisme op royale wijze. Ik heb hier niet de ruimte om uitvoerig uit te leggen hoe onterecht dat is. President George Washington zette de toon voor deze discussie in zijn afscheidsrede in 1796 door ervoor te waarschuwen geen militaire bondgenootschappen met Europese landen te sluiten, om te voorkomen in Europese oorlogen betrokken te raken waar de Verenigde Staten geen enkel belang in hebben. Handel of andere betrokkenheid was wel altijd een optie². Zoals Manfred Jonas in *Isolationism in America, 1935-1941* (Tweede druk, Chicago, 1990) uitlegt vormen de jaren dertig een uitzonderlijke periode van isolationisme in de Amerikaanse geschiedenis.

Roosevelt en de wereldvrede

Ook al probeerde president Roosevelt de bevolking ervan te overtuigen dat Amerikaanse deelname aan de internationale conflicten in het Amerikaans belang waren en poogde hij de Neutraliteitswet te omzeilen (via de Lend-Lease wet), het waren vooral de As-mogendheden die de Amerikaanse bevolking bij de oorlog wisten te betrekken. Ik zal hier niet op het verloop van de oorlog ingaan, maar vooral op de plannen voor de naoorlogse wereld. Al voordat de Amerikanen aan de oorlog deelnamen, dacht Roosevelt na over hoe de wereld er na de oorlog uit moest zien. Hij was staatssecretaris van marine onder Wilson geweest en bewonderde Wilsons plannen voor de Volkenbond. Om niet dezelfde fout als Wilson te maken, betrok Roosevelt vanaf het prille begin Republikeinse Congresleden bij het plannen van de naoorlogse wereld. In het Atlantisch Handvest legt Roosevelt samen met Churchill de basis voor de nieuwe

► Felix Gilbert, *To The Farewell Address: Ideas of Early American Foreign Policy*, Princeton, 1961.

versie van de Volkenbond. Het Atlantische Handvest was bedoeld om een herhaling van de fouten van het Verdrag van Versailles te voorkomen: geen territoriale uitbreiding, herstel van zelfbestuur van overheerste volken, vrijhandel in grondstoffen, geen handelsbeperkingen, vrije doorvaart op zee en ontwapening van landen die de oorlog waren begonnen en later ook algehele ontwapening. Het Atlantisch Handvest was de basis voor het Handvest van de Verenigde Naties.

‘Tijdens de oorlog twijfelde Roosevelt aan de opzet van de Verenigde Naties’

Tijdens de oorlog twijfelde Roosevelt meerdere malen aan de opzet van de Verenigde Naties. Een tijdlang dacht hij dat het beter was om in deze context van de ‘vier politieagenten’ te spreken, waarbij de Verenigde Staten, Groot-Brittannië, Rusland en China elk verantwoordelijk waren voor het bewaren van de vrede in hun regio. In het vuur van de strijd waren er ook nog plannen voor het uitsluiten van Japan van internationale handel na de oorlog (hetgeen tot een grote hongersnood in Japan zou hebben geleid) en om Duitsland tot een agrarische samenleving, zonder industrie, te maken (het zogenaamde Morgenthau-plan).

Uiteindelijk bleef voor Roosevelt de essentiële overweging dat dergelijke harde maatregelen tot een nieuw conflict zouden leiden. De Verenigde Naties mochten dan niet tot een ideale situatie leiden, maar zouden een betere kans op vrede bieden dan harde maatregelen of machtsuitbreiding. De ideeën van Wilson en Roosevelt over internationale samenwerking voor vrede, voortkomend uit Amerikaans idealisme, en aangepast aan de harde politieke realiteit, hebben bijgedragen aan internationaal overleg en een wereld waarin de afgelopen bijna zeventig jaar in ieder geval niet opnieuw een wereldoorlog is uitgebroken. ■

Literatuur

- Michael J. Hogan & Thomas G. Paterson, red., *Explaining the History of American Foreign Relations*, New York, 2004.
- Akira Iriye, *The Cambridge History of American Foreign Relations, Volume III: The Globalizing of America, 1913-1945*, New York, 1993.
- Rudolf V.A. Janssens, *‘What Future for Japan?’ U.S. Wartime planning for the postwar era, 1942-1945*, Amsterdam, 1995.
- Thomas J. Knock, *To End All Wars: Woodrow Wilson and the Quest for a New World Order*, Princeton, N.J. 1982.
- Frank Ninkovich, *The Wilsonian Century: U.S. Foreign Policy since 1900*, Chicago, 1999.
- Emily Rosenberg, *Spreading the American Dream: American Economic and Cultural Expansion, 1890-1945*, New York, 1982.

The knotted gun.
Beeld voor het
hoofdkwartier van
de VN in New York.